

Individanpassat lärande
– ur elev- och lärarperspektiv

Författare: Karin Högfeldt

Kristina Risth

Handledare: Eva Johansson

Examensarbete 10 poäng

Nivå 41-60p

Lärarprogrammet

Institutionen för individ och samhälle

September 2005

Arbetets art: Examensarbete 10 poäng

Titel: Individanpassning – ur elev- och lärarperspektiv

Sidantal: 41

Författare: Karin Högfeldt och Kristina Risth

Handledare: Eva Johansson

Datum: september 2005

Sammanfattning

Bakgrund: Begreppet individanpassning kan tolkas olika utav olika individer och vi har sett att man arbetar väldigt olika på olika skolor. Vi vill få en inblick i hur individanpassning och elevinflytande upplevs av elever och lärare, och har därför valt att ha elevers och lärares perspektiv på detta som utgångspunkt för vår undersökning.

Syfte: Syftet med vår undersökning är att studera elevers och lärares upplevelse av individanpassad undervisning.

Metod: Vi har gjort en kvalitativ forskning med intervjuer, eftersom syftet med vår undersökning är att försöka förstå individens (lärarnas och elevernas) upplevelse. Vi har därför även låtit oss inspireras något av fenomenologin där den intervjuades upplevelser står i fokus.

Resultat: Vår undersökning har resulterat i att elevers och lärares upplevelse av individanpassning, elevinflytande och undervisning har synliggjorts.

Innehåll

1	Inledning	1
2	Syfte och Frågeställningar	3
3	Forskningsbakgrund och teoretiska utgångspunkter	4
	Kognitivismen	4
	Det sociokulturella perspektivet	5
	De sju intelligenserna	10
5	Metod	12
6	Resultat	15
	Läraryntervjuerna	15
	Elevintervjuerna	23
	Jämförelse av lärar- och elevintervjuer	29
7	Diskussion	35
	Avslutande diskussion	37
	Förslag till fortsatt forskning	38
	Referenser	
	Bilagor: Intervjufrågorna	

1. Inledning

Individanpassning är begrepp som alla inom skolans värld talar om, men ingen vet exakt vad det står för. Det finns säkert lika många tolkningar som det finns lärare. Vi blev nyfikna på individanpassning på grund av att vi mötte olika situationer på de olika skolor vi var på under vår verksamhetsförlagda utbildning (vfu). Vi har båda två arbetat som lärare både före och under vår utbildning, och då mött lite olika situationer på våra olika skolor.

Den ena av oss, Karin, har under flera år arbetat som gymnasielärare på en Komvux-skola, där man alltid försöker anpassa undervisningen så att den passar deltagaren i allra möjligaste mån, till exempel genom att eleverna kan bestämma i vilken ordning eller i vilken takt de skall arbeta med sina uppgifter, och de kan även själva bestämma när de känner sig redo att göra prov. Under den tiden framkom det genom samtal med deltagare att deras erfarenheter av andra Komvux-skolor i några av grannkommunerna var helt annorlunda. Där skulle alla vara lika långt fram och alla skulle till exempel göra prov samtidigt. Denna situation väckte de initiala tankarna som senare ledde fram till valet av undersökningsområde i examensarbetet.

Den andra av oss, Tina, har arbetat som lärare mot de yngre åldrarna, och där var det oftast förutbestämt av läraren och läroplan/styrdokument hur undervisningen skulle bedrivas. Även om ambitionen att låta eleverna vara med och bestämma ibland fanns, så blev det inte alltid så därför att läraren har varit styrd av både tidspress och kursplan. Det är ju ett dilemma för alla lärare att man skall, enligt kursplanen, hinna med vissa specifika saker under en viss tid.

I Lpo 94 står det att undervisningen skall anpassas efter varje enskild elev och hans/hennes förutsättningar:

Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet. [...] Undervisningen skall anpassas till vare elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. [...] Det finns olika vägar att nå målen. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. [...] Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper (*Lärares handbok* 2001, s.9-11).

Det finns en liknande formulering i Lpf 94:

Undervisningen skall anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov. [...] Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Det finns också olika vägar att nå målen. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig göras lika för alla. [...] De demokratiska principerna att kunna påverka, vara delaktig och ta ansvar skall omfatta alla elever. Elevernas ansvar för att planera och genomföra sina studier samt deras inflytande på såväl innehåll som former skall vara viktiga principer i utbildningen. Enligt skollagen åligger det alla som arbetar i skolan att verka för demokratiska arbetsformer (1 kap. 2 och 9 §§) (*Lärarens handbok* 2001, s. 38 - 46).

Dessa båda utdrag ur våra läroplaner fick oss att fundera ännu mer kring frågan om individanpassad undervisning. Genom våra egna erfarenheter, och i samtal med elever/deltagare och lärare har vi sett att man arbetar på många olika sätt, och därför vill vi intervjua elever i olika åldrar och på olika skolor för att på så sätt kunna utröna hur eleverna och deras lärare upplever att undervisningen är anpassad efter elevernas individuella behov. Vi vill även, genom intervjuer med elevernas lärare försöka ta reda på hur lärare ser på individanpassad undervisning och jämföra lärares och elevers bilder med varandra. En lärare kan ju faktiskt uppleva att hon/han individanpassar undervisningen, men eleven kanske inte alls upplever situationen på samma sätt, och tvärtom.

Vi har ju, som tidigare framkommit, arbetat med, och i vår utbildning inriktat oss mot olika åldrar, och det gör det ännu mer intressant att göra vår undersökning, eftersom vi då undersöker flera olika åldersgrupper. Genom att göra denna undersökning gör vi också oss själva medvetna om vårt eget förhållningssätt till begreppet individanpassad undervisning, och det kommer att hjälpa oss att analysera vad individanpassning betyder för oss, och vi kommer även få en förståelse för olika tolkningar av begreppet. Vi hoppas även att andra inom lärarkåren skall få nytta av att vi på detta sätt undersöker vad individanpassat lärande innebär för lärare och elever och hur man arbetar med det, så att även de börjar fundera kring vad det innebär för dem.

2. Syfte/frågeställningar

Syftet med vår undersökning är att försöka förstå elevers och lärares uppfattning om individanpassad undervisning.

För att kunna besvara syftet har vi valt att arbeta utifrån följande frågeställningar:

1. Vad innebär individanpassning för olika lärare?
2. Hur arbetar lärare med individanpassning?
3. Hur uppfattar elever att undervisning individanpassas?

3. Forskningsbakgrund och teoretiska utgångspunkter

Vi kommer som teoretiska utgångspunkter att presentera Jean Piagets kognitivism och det sociokulturella perspektivet som Lev Vygotsky har varit med och bidragit till. Med dessa teoretiska utgångspunkter vill vi visa på att skolan har ett långt historiskt pedagogiskt arv som har format synen på lärandet och undervisningen i klassrummet. Lärandet ser inte ut på samma sätt i dag som det historiskt sett har gjort. Kognitivismen har tidigare haft ett stort inflytande:

Piaget- har med eller mot sin egen vilja – haft ett oerhört inflytande på synen av undervisning, och mycket av det som i dag är närmast självklara uppfattningar om undervisning och barns utveckling, formulerades av Piaget (Säljö 2000, s.49).

I dag ligger det sociokulturella perspektivet mer i fokus, och man har börjat influeras av Howard Gardners sju intelligenser alltmer, eftersom den teorin förespråkar att man skall se till individers olika inlärningsstilar.

Kognitivismen

Kognitivismen förknippas ofta med Piaget eftersom han har haft stor inflytande på den. Han forskade bland annat i hur människans tänkande utvecklas från barn till vuxen ålder. (Levander, 1998) Där förespråkas Piagets stadieteori som innebär att barnet genomgår olika utvecklingsstadier. Om barnet inte kan ta till sig undervisningen, så kan det bero på att det inte har uppnått den utvecklingsnivå som det förväntas vara i. Dessa stadier är biologiskt betingade, och att varifrån man kommer spelar inte någon roll, utan individer utvecklas lika oberoende på vilken miljö eller kultur man kommer ifrån. Denna teori har fått kritik eftersom det har visat sig att människor inte är homogena i denna indelning (Säljö 2000).

Den kognitiva teorin har fortfarande ett stort inflytande både i grund- och gymnasieskolan, bland annat genom att det fortfarande finns mål i form av till exempel nationella prov som måste uppnås i vissa åldrar. Stadieteorin påverkar således fortfarande den moderna svenska skolan, till exempel i att man skall ha uppnått en viss utvecklingsnivå i en viss ålder.

Det sociokulturella perspektivet

I dag är det sociokulturella perspektivet det mest framträdande inom skolans värld, och i detta perspektiv är det samspelet mellan individ och kollektiv som står i fokus. Vi människor lär i samspel med varandra.

Det sociokulturella perspektivet skiljer sig från kognitivismen för här menar man att miljön man kommer ifrån och vilken kultur man har vuxit upp i påverkar individen och dess utveckling. Lev Vygotsky är en av dem som har givit inspiration och teoretiska inslag till det sociokulturella perspektivet. Han menar att vi utvecklas i två olika nivåer, dels den biologiska mognaden som innebär att individen lär sig att ingripa i och samspela med omvärlden, och dels den sociala eftersom människan är en kommunikativ varelse redan från födseln.

Den vidare kommunikativa och sociala utveckling sker sedan i ett växelspel mellan biologiska förutsättningar och barnets behov av kontakt med andra och dess aktiva inriktning mot att få samspela med personer i omgivningen (Säljö 2000, s.36).

Det är genom kommunikation som individen blir delaktig i kunskaper och färdigheter.

Det är genom att höra vad andra talar om och hur de föreställer sig världen som barnet blir medvetet om vad som är intressant och värdefullt att urskilja ur den mängd iakttagelser som man skulle kunna göra i varje situation (Säljö 2000, s.37).

Vygotsky talar om att befinna sig i olika utvecklingszoner, och för att en utveckling skall kunna ske måste det finnas en obalans mellan aktörerna (lärare och elev), där den ene har mer kunskap än den andra. Den som har störst kunskap vägleder således den som har mindre. Lärandet uppfattas i allmänhet som en fråga om att skapa inlärningsmetoder som gör det lättare att förmedla kunskaper till en individ som är mer eller mindre mottaglig. Denna uppfattning spelar en avgörande roll för hur vi ser på lärande (Säljö 2000, s.122). En av utgångspunkterna för ett sociokulturellt perspektiv på lärande är att man intresserar sig för hur individer och grupper tar till sig och använder fysiska och kognitiva resurser.

Att lära i samspel med andra

Der är en utmaning att finna samband och balans mellan individen och gruppen och mellan individualiserande och samarbetsinriktade former för lärande, som vi nu står inför i utbildningsvärlden. Det är det samspel som är det vi bör fokusera på, eftersom

kommunikationen och språket är förbindelsen mellan individen och gruppen, och att det är genom att lyssna, läsa skriva och tala som det mesta lärandet sker (Dysthe 2003).

...lärande har med relationer att göra; lärandet sker genom deltagande och genom deltagarnas samspel; språk och kommunikation är grundläggande för läroprocesserna; balansen mellan individuella och det sociala är avgörandeaspekt på varje läromiljö; lärande är mycket mer än det som sker i elevens huvud och har att göra med omgivningen i vid mening (Dysthe 2003, s.31).

Det är av stor vikt att skapa miljöer där enskilda elever/individer känner sig accepterade och uppskattade som någon som kan tillföra något till gruppen. Om individen känner att den kan tillföra något som ger lärdom åt andra så främjar och motiverar det fortsatt lärande och hjälper individen att skapa sin identitet (Dysthe 2003).

Gunvor Selberg påpekar i sin bok, *Främja elevers lärande genom elevinflytande*, att individen utvecklas i samspel med omvärlden och talar för en utbildning där individens intressen och aktivitet står i fokus och "lärarna aktivt stimulerar, breddar och fördjupar elevers utveckling" (Selberg 2001, s.8). Goda läromiljöer är miljöer där lärarna kommunicerar och arbetar tillsammans med eleverna. Läraren måste tillsammans med eleverna skapa förutsättningar för att kunskapen skall kunna utvecklas. Det är därför oerhört viktigt det finns god kommunikation och dialog mellan lärare och elever (Selberg 2001).

Elevinflytande/elevaktivt arbetssätt

Man har börjat undersöka mer och mer om ett elevaktivt arbetssätt med mer elevinflytande påverkar inläringen Det har framkommit att elever som har mer inflytande trivs bättre i skolan och de upplever att skolarbetet är mer meningsfullt än elever som har lite eller inget inflytande. Det är viktigt att eleverna är delaktiga i läroprocesserna, och Selbergs forskningsområde behandlar elevers inflytande över sitt eget lärande, och om vilket inflytande elever har tillsammans med läraren i klassrummet (Selberg 2001).

Ulrika Ifrig och Emma Svanberg har i sin vetenskapliga rapport, *Elevinflytande: påverkar det elevernas lärande och motivation?*, undersökt om elever upplever att deras motivation och lärande påverkas om de får inflytande över sitt eget arbetssätt i undervisningen. Resultatet visar att de flesta inte alls visste vad elevinflytande är. Alla tyckte dock att det är viktigt att få vara med och påverka arbetssättet i undervisningen för det ökar deras motivation när de får vara med och bestämma arbetssätt och ta eget ansvar. De tycker till och med att det är

viktigare än att få bestämma innehållet. De vill ha lärargenomgång först för att för att få reda på vad som är viktigast, men sedan vill de arbeta mer individuellt. De vill att läraren skall vara vägledare (handledare), glad, hjälpsam, lite sträng och lyssna på eleverna. Eleverna känner att de jobbar för sin egen skull när de får inflytande, och tyckte att det var roligt, även om de inte ansåg att de lärde sig mer av att få vara med och bestämma (Ifrig, Svanberg 2003).

Selberg (2001) ger utifrån sin forskning om lärande förslag på arbetsmoment som kan utveckla ett gott lärande och ett stort elevinflytande. Elever lär sig i en läroprocess som består av åtta steg: 1: *Ingången till lärandet*, 2: *Förberedelser för val av arbete*, 3: *Val av arbete*, 4: *Planering av arbete*, 5: *Genomförande av planerat arbete*, 6: *Planering av redovisning av lärandet*, 7: *Redovisning av läranderesultatet*, och 8: *Utvärdering av resultatet*. Eleverna måste på detta sätt vara delaktiga för att det ska bli ett meningsfullt lärande.

Lärare och skola har ett uppdrag att utföra och Hans-Åke och Gun-Britt Scherps har i sin rapport, *Elevernas lärmiljö. Lärares undervisning och elevers lärande*, undersökt hur skolans/lärares uppdrag ser ut i samband med elevernas lärmiljö och ett elevaktivt arbetssätt. Vad som kännetecknar den elevaktiva undervisningen är att den bidrar till förändringar i elevernas föreställningsvärldar, och där konstrueras kunskapen av varje enskild individ utifrån dess förståelse av omvärlden. Lärandet börjar "...när individens föreställningsvärld inte räcker till för att förstå, förklara eller hantera något som upplevs viktigt." (Scherp, Scherp 2002, s.33) Om elever får arbeta på ett elevaktivt arbetssätt ger det dem makt över den egna kunskapsprocessen och de får en ökad motivation till att lära. De tar mer ansvar för sitt eget lärande och det leder till mer integrerade och fördjupade kunskaper eftersom man använder en bättre utvecklad inlärningsteori. Ett elevaktivt arbetssätt hjälper även eleverna att förbereda sig för ett livslångt lärande, och det

...Bidrar i högre grad än andra arbetssätt till att utveckla egenskaper som initiativförmåga, ansvarstagande, kreativitet, samarbetsförmåga vilka bedöms vara särskilt viktiga för att utveckla vårt framtida samhälle (Scherp, Scherp 2002, s.33).

Dagens ungdomar har ett högre krav på att skoltiden skall kännas meningsfull och inte bara vara något man skall kämpa sig igenom.

Lärare har vitt skilda sätt att se på sitt uppdrag som lärare. En del ser det som viktigast att producera bra framtida samhällsmedborgare, medan andra ser det som viktigast att se till den enskildes vilja och behov. Lärarna har olika syn

...på betydelsen av att bidra till eleverna sociala och emotionella utveckling i förhållande till mer kognitivt inriktad kunskapsutveckling. En del lärare ser dessa olika dimensioner som lika betydelsefulla mål. Vissa lärare ser det som viktigast att barnen blir trygga, självständiga och duktiga på att samarbeta medan andra sätter kunskapsutvecklingen före personlighetsutvecklingen. Dessa olika perspektiv innebär att såväl kunskapsutveckling som social och emotionell utveckling ses som mål för arbetet även om man bedömer dem som olika viktiga (Scherp, Scherp 2002, s.72).

Lärare har olika utgångspunkter i lärprocessen, och en del utgår från varje ämnes inre logiska ordning, andra från tematiska, ämnesöverskridande bitar av omvärlden som man tror ligger närmare elevernas föreställningsvärld. Några lärare menar man bör utgå från elevernas egna tankar och frågor om sig själva och omvärlden. En del lärare ser det som en förutsättning att eleverna känner sig trygga och mår bra socialt för att kunna lära sig.

Det är viktigt att vara lyhörd för att elever lär sig på olika sätt i lärprocessen, och man vill att eleverna skall vara aktiva i lärprocessen och vara med och planera vid ämnesöverskridande temaarbeten. Det behövs tydlig struktur och gott om tid för att det skall kunna fungera. Lärare ser det som viktigt att kunna hjälpa eleverna att se helheten, och att kunna sälla bort information som är mindre viktig eller tvivelaktig. De ser det även som viktigt att man har ett gott samarbete med kollegor i arbetslaget, eftersom man då kan få många nya idéer då de flesta har olika synsätt i olika frågor. Även att man har tätt återkommande möten och gemensamma arbetsrum, och för en ständig dialog om värdegrundsfrågor, anses som viktigt av lärarna för att kunna arbeta elevaktiv (Scherp, Scherp 2002).

De sju intelligenserna

Howard Gardner förespråkar begreppet, "de sju intelligenserna" och han har nyligen lagt till en åttonde (språklig, logisk-matematisk, visuell-rumslig, kroppslig-kinestetisk, musikalisk, social, intrapersonell och naturalistisk intelligens).

Med intelligens avser han 'förmågan att lösa problem eller framställa produkter som värderas högt i ett eller flera kulturella sammanhang.' Denna definition är avgörande för hans teori (Svedberg, Zaar 2003, s.208).

Alla besitter dessa intelligenser men de är mer eller mindre utvecklade hos olika individer, och man kan utveckla dem i en rimligt hög nivå, och det beror på vilken miljö och undervisning individen kommer i kontakt med.

I en undervisningssituation är det viktigt att läraren funderar över hur hon/han kan aktivera alla de olika intelligenserna så att alla elever får en lika stor möjlighet att ta till sig ämnet/kursen, för då kan det bli en skola för alla. Syftet med all undervisning är förståelse, och man kan se att eleven har uppnått förståelse om han/hon kan tillämpa förståelsen/kunskapen i andra situationer i livet.

Inlärningsstilar och individanpassning

Lena Boström och Hans Wallenberg har tillsammans skrivit boken, *Inläring på elevernas villkor – inlärningsstilar i klassrummet. En ny pedagogik för skolan*, där vill de visa på att vi har olika inlärningsstilar och att undervisningen måste anpassas efter varje elevs inlärningsstil. De menar att dagens skola kräver nya undervisningsmetoder och att vi som lärare måste börja undervisa mer på elevernas villkor. Alla individer lär på sitt eget personliga sätt, och de menar att det är något som det inte har tagits hänsyn till tidigare i skolan.

För oss har kunskaperna om och färdigheterna i inlärningsstilar varit revolutionerande. Vi har insett att alla elever kan lära sig och bör också få den stimulansen. Genom vår forskning har vi förstått att här finns en utvecklingsmöjlighet för alla. Samtidigt har vi också insett bristerna i dagen skolsystem (Boström, Wallenberg 2001, s.163).

De menar att det i skolan till stor del har varit lärare som har stått för kunskaperna och förmedlat dem till eleverna, så det har varit förmedlings pedagogik som har varit gällande. Läraren föreläser och eleverna tar till sig den kunskap som läraren anser är viktig att förmedla, och därefter testas man på det (Boström, Wallenberg 2001).

Majoriteten av eleverna i en undersökning, *Individualiserat lärande med två lärare i klassrummet: en attitydundersökning*, har en positiv attityd till individanpassning av undervisningen, och även till att ha fler lärare i klassrummet för att man skall hinna med alla elev. Speciellt bra tyckte de att det var att få vara med och påverka undervisningen. Man har undersökt individualiserad undervisning och elevers attityd till det, men även deras attityd gentemot att ha fler lärare i klassrummet för att underlätta individanpassningen. De diskuterar kring att det har blivit i det närmaste omöjligt för lärare att klara av att individanpassa

undervisningen p.g.a. de allt större klasserna. Olika lösningar som att till exempel skicka svaga elever till speciallärare, eller att reducera elevgrupperna har inte alltid fungerat så bra, därför kan det vara ett bra alternativ att istället ha en till lärare i klassrummet (Kjellgren, Ulin 2001).

Det är viktigt som pedagog att känna till de olika inlärningsstilarna. Tidigare har skolan tillgodosett de elever som är auditiva (hörsel) och visuella (syn) och inte inriktat sig på dem som är taktila (beröring) eller kinestetiska (rörelse/upplevelse). Vi måste finna olika inlärningsstrategier som passar för de olika inlärningsstilar eleverna har. Som det står i läroplanen "undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov". (Lärarens handbok 2001, s.38) För att klara detta måste vi förändra vår lärarroll så att eleverna klarar att nå målen i skolan (Boström, Wallenberg 2001).

Boström och Wallenberg är inspirerade av Howard Gardner och hans teori om de sju intelligenserna och de anser att som pedagog bör du variera din undervisning så att du stimulerar de sju intelligenserna i undervisningen. Om man gör det så menar de att man når alla elever, och då utvecklar du elevernas starka och svaga sidor. De säger:

...att undervisa elevanpassat är som att spela dockteater. Du har kontakt med varje elev genom en "tråd", där instruktioner, kroppspråkssignaler och ditt sociala beteende kanaliseras på ett för eleven anpassat sätt. Om förmedlingspedagogiken på samma sätt liknas vid en gemensam tratt som vattnar kunskap över alla på samma sätt, så är undervisning på elevernas villkor verkligen ett pedagogiskt finlir (Boström, Wallenberg 2001, s.113).

Ulrika Holmquist och Anna Kassfeldt har skrivit den vetenskapliga rapporten, *Variera mera! Hur ett individanpassat arbetssätt påverkar elevens lärande*, och syftet med denna undersökning var att se på hur ett individanpassat arbetssätt påverkar elevens lärande. De baserade undersökningen på tre inlärningsstilar, visuell-spatial intelligens, verbal intelligens och kinestetisk intelligens, och elevernas individuella inlärningsstilar tog man reda på genom en enkätundersökning. Man genomförde även elevintervjuer.

Resultatet visade att det är variation tillsammans med inlärningsstilen som är avgörande för lärande, men att eleverna tillägnade sig kunskap även då de arbetade enligt andra inlärningsstilar än den egna. Som lärare behöver man vara medveten om de olika inlärningsstilarna och om hur ens elever lär sig. Man kan då använda sig av den kunskapen för att variera undervisningen. Undersökning visar på att variationen är det viktigaste, och att

om man varierar undervisningen så lär sig eleverna även när man inte anpassar efter just deras personliga inlärningsstil. Undersökningen visar även att eleverna tyckte det var positivt med individanpassat lärande och såg det som viktigt i det dagliga arbetet (Holmquist, Kassfeldt 2003).

4. Metod

Eftersom syftet med vår undersökning är att försöka förstå individens (lärarnas och elevernas) upplevelse av individanpassat lärande har vi valt att göra en kvalitativ forskning med intervjuer. Vi har valt att intervjua både lärare och elever för att kunna jämföra deras upplevelse av individanpassat lärande. Vi har arbetat fram lämpliga intervjufrågor för att göra kvalitativa intervjuer, där vi kan få svar på hur de upplever sin omvärld; i detta fall skolvärlden. När man gör kvalitativa intervjuer istället för enkätundersökningar, måste man tolka och lyssna även på det som sägs ”mellan raderna”. Man måste sedan tolka och analysera för att förstå individens upplevelser, och komma fram till ett ”resultat”.

Inom fenomenologin är det av vikt att få reda på individens perspektiv på sin värld, och försöka förstå och tolka hur individen upplever det. Vi vill ju försöka förstå individens upplevelser kring individanpassad undervisning och blev därför inspirerade av vissa tankar inom fenomenologin där den intervjuades upplevelser står i fokus.

Fenomenologin har relevans för strävan att klargöra förståelseformen hos den kvalitativa forskningsintervjun, som ju fokuserar den mening som den intervjuade upplever i sin livsvärld (Kvale 1997, s.54).

Vi har intervjuat en lärare på varje stadium i grundskolan (alltså tre lärare) och en elev ur deras respektive elevgrupper. Vi har även intervjuat tre lärare som arbetar på olika typer av skolor på gymnasienivå, och elever ur deras respektive elevgrupper. Lärarna i grundskolan arbetar i år 3, 5 och 9, och lärarna på gymnasienivå arbetar på ett vanligt ungdomsgymnasium, Komvux och ett EU-projekt för arbetslösa ungdomar mellan 18 och 24. EU-projektets mål är att hjälpa arbetslösa ungdomar som inte har gymnasiekompetens till att få det, och sedan slussa dem vidare till arbete eller vidare studier. Man har som intention att uppnå målen genom att låta eleverna påverka sin studiesituation så mycket som möjligt, genom att de får påverka sin studietakt, planering och antalet ämnen.

Vi har valt att intervjua på både gymnasie- och grundskolenivå eftersom vi, som lärare, har de respektive inriktningarna, men även för att det är intressant att få en inblick i individanpassning i ett vidare perspektiv än om vi bara höll oss till en viss ålder. De lärare

som deltog i vår undersökning är alla lärare vi har mött under vår vfu och/eller tidigare arbeten. Eleverna valdes mer eller mindre slumpvis ut ur de respektive lärarnas elevgrupper. Vi är medvetna om att alla skolor har olika profiler och att olika lärare på grund av sina personligheter, har olika synsätt och värderingar, och att vi därför här bara kan presentera ett axplock av olika uppfattningar om individanpassad undervisning. Därför går det inte heller att generalisera och säga att det är så här det ser ut i hela landet, utan det kan bara bli ett resultat av olika individers upplevelser på några få olika skolor i Västsverige. Validiteten i vår undersökning och våra intervjuer är svår att mäta, eftersom det är upp till oss, som forskare, att analysera och tolka det som de intervjuade berättar om. Det de intervjuade säger är ju deras individuella upplevelser, och ingen kan heller här säga om de har rätt eller fel, eftersom ingen kan bestämma hur olika individer upplever olika saker. Det är dock lärare och elever som har intervjuats, och de är väl de som har störst inblick i hur undervisning individanpassas i skolan eftersom det är deras värld.

Vi har ställt ungefär samma frågor till lärare och elever, men ur deras olika perspektiv. Vi har haft tio grundfrågor till eleverna och nio till lärarna, men eftersom det blir en interaktion mellan intervjuaren och den intervjuade så har det givetvis fått till följd att det ibland har uppstått fler frågor. Då det gäller eleverna ville vi få svar på om de tror att man har olika inlärningsstilar och hur de upplever att undervisningen anpassas efter gruppen och/eller individen. Vi har till exempel frågat eleverna om de har tänkt på hur de lär sig, hur lärarna gör för att lära dem och hur de själva gör om de vill vara med och påverka sin undervisningssituation. Före vi kunde genomföra intervjuerna var vi tvungna att skaffa tillstånd från föräldrar (för de under 18) och informera rektorerna på respektive skola.

När det gäller lärarna ville vi få svar på individanpassat lärande innebär för dem och hur de arbetar med det. Vi har till exempel frågat lärarna om de tycker sig märka att elever lär sig på olika sätt, hur de hanterar det och hur/om de kan låta eleverna vara med och påverka undervisningen. Vi har använt oss av bandspelare för att dokumentera intervjuerna, för att på så sätt kunna koncentrera oss helt på ämnet och dialogen med den intervjuade. Därefter har vi transkriberat över dem till skrivet format, och vi har då valt att transkribera dem i talspråksformat, eftersom det bättre återspeglar det faktiska samtalet och den intervjuades känslöstämningar och upplevelser. Det gör att man fortfarande hör den intervjuades ”röst” trots att intervjun är på pränt, då det annars kan bli ganska ”platt”. Det underlättar även analysarbetet.

I vårt analysarbete har vi valt att dela in intervjufrågorna med tillhörande svar under olika rubriker, eftersom många av frågorna automatiskt går in i varandra. Vi började med att försöka se helheten och de tydliga generella drag som då framkom, för att sedan gå in mer på detaljerna. Analyserna och resultatet av analyserna är givetvis vår tolkning av intervjuerna, och detta påverkar alltid validiteten i resultatet. Vi har i vår analys av intervjuerna fått fram de mönster och den information som är viktig att förmedla. Vi lyfter fram de mönster och generella drag som framträder i vår analys, men givetvis även de skillnader vi ser.

6. Resultat

Vi kommer här att presentera resultatet av vår undersökning, och vi har delat in presentationen i lärar- och elevintervjuer, med underrubriker som är utformade efter våra frågeställningar. Vi kommer först att gå in mer i detalj på vad den enskilde intervjuade har sagt om hur de upplever olika aspekter av individanpassning, för att sedan sammanfatta och peka på de generella dragen. Till sist kommer vi att göra en jämförelse mellan lärar- och elevintervjuerna.

Lärarintervjuerna

Individanpassning

Läraren i år 3 anser att individanpassning är när man som lärare kan tillgodose olika inlärningsätt så att alla elever kan nå målen via olika vägar. Hon tycker att det syns tydligt att eleverna lär sig på olika sätt, och hon tar då upp matten som exempel. Hon brukar föra diskussioner med eleverna om hur de har kommit fram till det rätta svaret, och hon har då lagt märke till att det finns väldigt många olika sätt för eleverna att nå fram till samma resultat. De olika inlärningsstilarna blir även tydliga då det gäller att inhämta information. Läraren har lagt märke till att många tycker det är svårt att ta emot muntliga instruktioner, och speciellt om det är i muntliga instruktioner i flera led. Hon löser det så att hon tar instruktionerna inför hela gruppen så att de flesta kan komma igång med sina uppgifter, och sedan tar hon instruktionerna igen för dem som behöver extra hjälp för att komma igång.

Just när man ger en instruktion...då får man se till så att dom flesta startar...kommer igång...sen så ser man ju ganska snart på vilka elever som behöver extra...man känner dom såpass väl (Intervju 1: lärare år 3).

Läraren anser att hennes elever kan få vara med och styra i undervisningen till viss del. När de börjar arbeta med ett nytt tema brukar hon till exempel låta dem först få tala om vad de redan vet och kan, och sedan får de tala om vad de skulle vilja lära sig i ämnet. De kan även få vara med att planera och leda i gymnastiken, och hon tycker det är bra, för då känner eleverna att hon har tilltro till deras förmåga. Hon tycker däremot att det är ett bekymmer med att låta eleverna lära sig i sin egen takt, eftersom det finns mål att nå upp till, och hon säger:

... så kommer vi i tvåan där vi har diagnoser...de kommer i femman där vi har de nationella proven...där alla elever ska ha nått samma mål...å de e alltså jättesvårt. Ja tycker att de e svårt (Intervju 1: lärare år 3).

Läraren i år 5 menar att det är viktigt att lära känna eleven väl för att kunna se deras starka och svaga sidor, och även för henne är det att ge varje elev uppgifter efter deras olika inlärningsstilar som definierar individanpassning. Hon har lagt märke till att en del elever har svårt att ta emot muntliga instruktioner, och hon löser det på samma sätt som läraren i år 3. Hon säger att hon måste kunna förklara saker på flera olika sätt så att hon på så sätt skall kunna nå alla, och att "...de e ju de som e svårigheten som pedagog då...men att vi uppfattar...precis som vi uppfattar olika saker...så gör barnen på olika sätt" (Intervju 2: lärare år 5). Hon tar upp läsinläring som ett exempel på att inte en metod fungerar på alla barn: en del lär sig via helordsmodellen, andra via att ljuda och ytterligare andra kanske behöver något helt annat. Om en elev har svårt att uttrycka sig muntligt, så tycker hon att man kan låta eleven arbeta mer skriftligt, eller vise versa, och om någon är för blyg för att våga framträda inför klassen, kan man låta dem framträda i en grupp med andra elever så att de kan känna trygghet i gruppen.

Läraren tycker att vad eleverna skall lära sig redan är klart enligt kursplanen som styr innehållet. Hon upplever däremot att det är bra att ta en diskussion med eleverna om hur man skall gå tillväga för att inhämta kunskaper. Hon vill ge dem redskap för inläring men sedan låta dem styra ganska mycket själva då det gäller arbetssätt och redovisning. Hon vill att eleverna skall få arbeta i sin egen takt, men är även hon nämner att alla skall ha nått samma mål i år 5, och hon känner sig också bunden av de mål eleverna bör nå upp till:

Ja de...ja pressar inte nå'n till att...dom jobbar ju i sin egen takt...sen...de e klart att...vill dom bli färdiga med årskurs fem...å nå dom målen...så får dom väl ligga i...ja kan ju inte pressa utvecklingen om dom inte e där...ja har ju de spannet att de e dom som har sjuans matte å nå'n som inte har lärt sig alla tabellerna...då får man jobba där man e... (Intervju 2: lärare år 5).

Individanpassning är för **läraren i år 9** att lära ut på flera olika sätt, och att försöka variera sig. Hans syn på individanpassning är att undervisa på ett så brett sätt som möjligt, för då menar han att det finns något för alla. Han har lagt märke till att eleverna har olika sätt att lära sig, som till exempel att en del föredrar att läsa, en del att skriva och en del att tala. När han känner eleverna och har en relation till dem så tycker han att han vet hur han skall hantera deras olika inlärningsätt. Han märker att en del tycker att det är lättare när han skriver saker

på tavlan och han brukar även ibland göra olika lekar med eleverna för att de bättre skall förstå det han behandlar. Han berättar t.ex. om när de har gått igenom franska revolutionen, så har han delat upp dem i grupper där vissa är adelsmän och får alla privilegier, och på det sättet tydliggörs att livet var mycket orättvist. Eleverna reagerar på att han bara bjuder ”adeln” på bullar och saft, och det gör att de kommer ihåg franska revolutionen.

I år 9 finns det också mål man som elev bör ha nått upp till, och läraren säger att eleverna inte kan vara med och bestämma så mycket, och han säger att ”De e ju lite trixigt att låta eleverna bestämma vad de ska lära sig eftersom de finns ju mål både på skolan å i läroplanen om vad man ska kunna...de finns ju uppnåendemål...” Han anser däremot att de kan få vara med och planera upplägget på olika kurser, och han säger

...men de e klart...i vilken ordning dom skall lära sig...de finns ju en viss frihet...å andra sidan e de ju så att man läser historien kronologiskt...i samhällskunskap...kan man ju hoppa i vilken ordning som helst...å vilket sätt...de...ja brukar göra så att jag skriver upp de som ja anser att vi måste komma igenom på tavlan å sen så säger ja att ja vill att vi ska ha två grupparbeten å ett par paruppgifter minst på året...å sen så får vi prata om de i klassen om va dom vill ha grupparbete i...va dom vill ha paruppgift...om dom vill ha vanlig läxa eller läxförhör eller om vi skall göra nå't annat (Intervju 3: lärare år 9).

Vad det gäller tempot tycker han inte att det är något problem. Han menar att det visserligen tar längre tid att uppnå ett Mvg än ett G, men att eleverna oftast har bestämt sig ifrån början på vilken nivå de vill arbeta, och då fungerar det. Han tar även fram lite lättare texter och material för dem som har svårt för sig även på G- nivån.

Läraren på ungdomsgymnasiet anser att individanpassning är när elever får arbeta i sin egen takt för att förstå en kurs, och när de får vara med och påverka planeringen av undervisningen. Hon känner sig ganska frustrerad över att man på den skola hon arbetar på har dragit ner på timmarna i kurser, till exempel i religionen som är på 50p/timmar, har man nu bara 45 timmar. Man har även slagit ihop klasser så att hon har mycket stora grupper, så hon upplever det som mycket svårt att individanpassa, och hon säger:

...de e ju på nå'tt sätt helt sjukt...hur ska ja kunna individanpassa i en grupp som...ja...de e svårt att motivera...alltså ärligt... religionsundervisningen e inte den lättaste att motivera alltid...då ska man ha en liten grupp å sitta å samtala mä...å mä dom förutsättningarna e de noll å intet... men de får man ju...utifrån dom förutsättningarna så tycker ja att ja gör de förbaskat bra...ja hela tiden låter...de finns alltid valet...asså ja menar examinationsvalet, skriftligt... asså skriftligt prov, muntligt eller hemuppgift... (Intervju 4: lärare ungdomsgymnasiet).

Hon menar att hon kan låta eleverna vara med och påverka examinationsformen och på det sättet i viss mån individanpassa.

Läraren anser att det är de elever som har problem man först och främst lägger märke till, för de elever som det går bra för sköter sig själva. Hon ser att det stora problemet ligger i att många har svårt för muntliga instruktioner, och då menar hon att hon måste vara övertydlig och förklara gång på gång. Hon tycker att hela skolan är alltför lingvistiskt inriktad, men att hon som lärare då måste försöka komplettera med film och studiebesök för att på så sätt variera undervisningen. Hon ser tidspressen och de stora grupperna som stora problem, eftersom hon då får svårare att hinna med dem som behöver extra hjälp. Därför menar hon att det är svårt att hinna med att låta eleverna påverka så mycket som hon skulle vilja. Hon ser också att hon måste följa läroplanen och målen, så hon måste t.ex. presentera de stora världsreligionerna i Religion A. Det hon ser att hon kan göra är att fråga eleverna om det är något de är mer intresserade av att fördjupa sig i, eller något som de inte vill gå in så djupt i, och på så sätt låta dem vara med och styra. Hon gör först en grovplanering och sedan får eleverna komma med åsikter. Hon vill ha den dialogen med sina elever, och därför får de även vara med och besluta om vilken examinationsform de vill ha. Hon anser att en del elever inte har förstått att de får vara med och tycka. Hon anser att det är väldigt ont om tid, men det eleverna kan påverka då det gäller tiden är att de kan skjuta på eller tidigarelägga sina prov och inlämningar.

För **läraren på EU-projektet** innebär individanpassning att eleverna får vara med och påverka sin inläring, det vill säga inläringssätt/stil, innehåll, takt och arbetssätt. Hon gör detta genom att tillsammans med eleven upprätta en individuell studieplan där eleven får vara med och påverka, men hon säger också att vissa saker måste vara med i kurserna enligt kursplanen, och det kan hon inte frångå. Denna studieplan kan sedan modifieras allteftersom tiden går och utefter att hon och eleven ser att det fungerar. På det sättet försöker hon tillgodose varje elevs enskilda behov.

När hon talar om inlärningsstilar syftar hon på att tala, skriva, läsa och att lyssna, och där ser hon tydliga skillnader mellan eleverna. Hon anser att hon kan låta eleverna i allra möjligaste mån få vara med och bestämma själva, så om de vill göra det mesta muntligt till exempel så kan de få göra det, och de elever som tycker det är svårt med muntliga uppgifter kan få göra

det mesta skriftligt. Hon tycker att ett referat eller en recension går alldeles utmärkt att göra även i muntlig form.

Hon berättar att den studieplan hon har utarbetat med varje enskild elev kan ändras allteftersom hon och eleven lär känna varandra. Hon ser det inte som något problem att låta eleverna vara med och planera och påverka i kurserna, och hon berättar att en del elever efter ett tag märker att de vill arbeta fortare än den stora gruppen gör och de kan då bryta sig ur och arbeta på i sin egen takt. Läraren säger att:

...ja har elever som kör helt individuellt för mej...äh...å jobbar bara tillsammans mä mej...för dom tycker de passar bättre...fö dom trivs kanske inte i den här storgruppen...å dom har svårt å lära sej på de viset...utan dom lär sej bättre i lugn å ro, helt enkelt...å...dom får ta den tiden dom behöver å så...oftast...de handlar inte om att dom kommer efter eller nå'nting...utan ibland kan de faktiskt gå fortare för dom...helt klart...för dom styr sitt eget tempo
(Intervju 5: Lärare på EU-projekt).

Hon menar att de styr sitt tempo själva och att det är upp till henne som lärare om hon vill bromsa dem eller inte, men om hon bara är med "...på de racet så funkar de..." (Intervju 5: lärare på EU-projekt).

På den **komvux-skola** där vi utfört intervjuer tycker **läraren** att individanpassning är när eleverna kan vara med och påverka sin inläring, t.ex. genom att bestämma i vilken ordning och takt man skalla utföra de olika momenten i en kurs. Hon menar att hon även kan låta innehållet variera lite beroende av vilken nivå eleven/deltagaren ligger på, och hon anser att hon har ganska stor frihet att anpassa undervisningen för alla elever inom ramarna för mål och betygs-kriterier.

När det gäller inläringstilar så säger hon att:

...de finns ett avsnitt i de ämnet som ja har... svenska A som...där ja tar upp olika inlärningsstilar å där vi diskuterar studieteknik å där dom då berättar för varandra om hur dom studerar...å där upptäcker vi att man gör väldigt olika saker...en del tycker om att äh...läsa...en del tycker om å lyssna en del tycker om att ha musik på när dom läser nå'nting...å andra vill sitta i enrum...så att inlärningsstilarna är väldigt, väldigt olika
(Intervju 6: lärare Komvux).

Hon säger att de har mycket olika sätt att lära sig, och olika miljöer de behöver ha omkring sig. En del vill ha tyst omkring sig och vara ensamma, medan andra vill ha människor och

ljud omkring sig eller musik i öronen. Hon ser inte det som något problem eftersom det nästan alltid finns någon vrå som eleverna kan gå undan i på skolan, eller så kan de arbeta hemma när de inte har lektioner. De som vill ha människor och ljud i kring sig kan sitta i caféet och studera och om man behöver musik så kan man ta med sig det. Hon försöker även variera de uppgifter eleverna har att arbeta med så att det finns många olika typer av uppgifter, så att alla får en chans att uttrycka sig på det sätt de tycker om bäst.

Hon anser att hon som lärare måste bestämma utefter kursplaner och betygskriterier vad kursen skall innehålla, men sedan låter hon eleverna vara med och påverka tempot och i vilken ordning de skall arbeta. De kan även välja att arbeta enskilt eller i grupp, men vissa muntliga uppgifter måste de göra i grupp. Hon försöker se till att hon har många olika typer av uppgifter så att alla skall kunna hitta något som är deras specialitet. Hon ber även eleverna utvärdera kurserna så att kan ändra på sådant de inte tyckt har varit så bra, så hon säger att hon ger dem sista ordet i att påverka kursen.

Sammanfattning

Alla lärarna har en tanke om vad individanpassning betyder för dem. Några tycker att det är att tillgodose elevernas olika inlärningsstilar, medan andra tycker att det är att eleverna får vara med och vara delaktiga i att utforma och planera sin undervisning och en lärare tycker att det är att variera sig så mycket som möjligt så att det finns något för alla. Flera av lärarna nämner vikten av att ha en bra relation till eleverna, för att lättare kunna individanpassa.

De tycker alla att eleverna skall få vara med och ha inflytande över undervisningen, men har lite olika åsikter om i hur stor omfattning. De flesta ser det som bestämt via kursplanen vad som skall läras ut, och att tiden för hur länge man skall hålla på med ett visst moment oftast är begränsad. Bara två lärare tycker att de inte är bundna av tiden, och bara en att eleverna även skall kunna vara med och bestämma en del i kursernas innehåll. Läraren på EU-projektet är den lärare som, enligt hennes syn på vad individanpassning är, mest kan låta eleverna vara med och påverka. Läraren på ungdomsgymnasiet tar även upp att inte alla elever förstår att de får vara med och påverka.

Planering av undervisningen

Läraren i år 3 berättar att hon alltid i första hand utgår ifrån gruppen när hon gör sina planeringar, men att hon sedan tar individen. Hon säger att när de till exempel skall arbeta med texter så får alla en text men att hon sedan kan ge texter med olika svårighetsgrader beroende på individen.

Även **läraren i år 5** utgår i första hand från gruppen, och hon menar att det är gruppen som är styrkan och att det är viktigt att den är trygg, speciellt när de arbetade med "sagosåpan" (en teaterföreställning) och i musiken. Hon upplever att det fungerar lite olika i olika ämnen då det gäller planeringsarbetet. I mattn är det mest individuellt medan det i svenskan och engelskan är lättare att hålla ihop gruppen. I mattn spretar eleverna åt många olika håll, och hon säger att det är svårt när någon elev till och med ligger i nivå med år 7. Hon tycker att det är svårt att ha gemensamma genomgångar, eftersom alla kanske inte ens har hunnit fram till det hon skall gå igenom. Hon upplever det som mycket svårt att hinna planera individuellt för varje elev i mattn, och hon säger att hon hade:

...velat ha den mer individualiserad...att när de kommer nå'n som e jättelångt framme...va ska ja göra nu...å då blir det tyvärr inte så bra som jag hade velat...att hinna hjälpa tjugotre barn de e tufft...så dom jobbar mycket tillsammans där i mattn å hjälper varann... (Intervju 5: lärare år 5).

I **år 9** utgår den intervjuade **läraren** från gruppen när han planerar undervisningen. Han säger angående att variera undervisningen: "Gruppen består ju av individer...ja siktar brett...ungefär som ett hagelgevär så där...man skjuter väldigt mycket mer än man behöver skjuta...men man träffar alltid något."

På **ungdomsgymnasiet** gör **läraren** först en grovplanering för alla, för hon menar att "...individerna finns, men de e trots allt ett kollektiv, mä nå'n slags...demokrati bygger ju alltid på...de e ju majoritetens diktatur...så e de ju systemet..." (Intervju 4: lärare ungdomsgymnasiet). Hon har sedan diskussioner mellan sig och individuella elever om hur de skall få det att fungera för just dem. Hon menar att man har en grund som bygger på kursplaner, läroplaner och mål och sedan får man ständigt göra individuella omprövningar. Hon berättar att det ofta är så när hon har Fordonsprogrammet att hon får arbeta fram något

som hon kallar för G-paket, och det innebär att det innehåller ett minimum för vad du skall klara av för att få G på kursen. Hon upplever att hon nästan alltid måste kompromissa.

EU-projektläraren utgår även hon först ifrån gruppen, för hon menar att hon inte kan ha något individperspektiv förrän hon har mött eleverna. Hon berättar:

Ja lägger upp å...försöker få de så varierat som möjligt...så ja tänker att de måste finnas nå'n bit som passar alla...äh...ja försöker variera uppgifterna så mycket ...ja blandar mina lektioner med föreläsning, skriv, läs...så ja får mä hela konceptet då...och på nå't vis så känner ja att då får dom in de där alltihop...så alla får sin beskärda del av nå'nting, men sen när ja ser hur gruppen fungerar... då kan ja börja lägga upp de lite mer individuellt...fö de finns ju vissa uppgifter som inte passar alla...å då kan man modulera lite... (Intervju 5: lärare EU-projekt).

Komvuxläraren säger att hon utgår från individen först, och det är väldigt få saker som planeras för gruppen som helhet. Det är bara ibland som hon samlar gruppen, och då är det frivilligt, för att gå igenom t.ex. hur man skriver en recension eller vad som är skillnaden mellan insändare och debattartikel. De obligatoriska gruppuppgifterna är få, och det är i princip bara de muntliga diskussionsforumen i vissa moment som planeras för gruppen.

Sammanfattning

De flesta lärarna utgår ifrån gruppen när de planerar sin undervisning, förutom Komvuxläraren som säger att hon utgår från individen. Lärarna på grundskolan planerar utifrån hela klassen/gruppen och sedan går de runt bland eleverna och hjälper dem individuellt genom att till exempel förklara extra tydligt eller att ge de som behöver det annat eller kompletterande material att arbeta med. Läraren i år 9 påpekar även vikten av att variera sig så att alla elever kan få något som passar dem, och det instämmer alla lärarna på gymnasienivå i. De som på gymnasienivå (lärarna på ungdomsgymnasiet och EU-projektet) utgår ifrån gruppen i planeringen måste även göra individuella planeringar för de elever som vill och behöver det, och då modifierar man den planering man gjort för gruppen som helhet. Läraren på EU-projektet utgår som tidigare nämnts från gruppen, men menar att när hon har fått en relation till eleverna så planerar hon för individerna tillsammans med dem.

Elevintervjuerna

Inlärningsstilar/individ Anpassning

Eleven i år 3 tycker att han lär sig bäst när läraren pratar och förklarar och han själv lyssnar. Han kan ställa frågor och då upplever han att han får den extra hjälp han behöver, och han tar upp matten som exempel:

Liksom...om de e nå't som ja inte förstår i matteboken...så kan ja gå fram å fråga henne...så kan hon berätta om de e nå't tal ja inte fattar hur ja ska ställa upp...då kan hon säga att ja ska ställa upp de talet...så å så...å så...så fattar ja de...så kommer ja ihåg de så ...nästa gång ja får ett sån't tal (Intervju 7: elev år 3).

Han har märkt att läraren förklarar lite olika för olika elever, och han säger att hon inte behöver förklara så mycket för dem som är duktiga, men för de som sämre så kanske hon använder lite hjälpmedel som till exempel pengar för att förklara i matten.

Han tycker att han kan få vara med och påverka lite i undervisningen, och han berättar att han har fått göra ett eget arbete om planeter eftersom han är intresserad av det. Han tror att han som elev kan komma med förslag om han vill arbeta med någonting. När det gäller att arbeta i sin egen takt berättar han att de får arbeta på beting i matten. De får reda på hur långt de skall hinna under veckan, men får sedan bestämma takten själva, och han tycker att han kan bli lite stressad om han inte har kommit så långt som han borde, och han berättar att:

...de beror på om du e på sidan två...om man ska komma till sidan tie å så e man på sidan fem på torsdagen...liksom...då kan man känna sej ganska stressad...om man e på sidan tjugonie å du ska komma till sidan trettiofem å du e på sidan tretti på tisdagen så...då e de ju ganska enkelt (Intervju 7: elev år 3).

Då menar han att man kanske skulle behöva lite mer tid.

Även **eleven i år 5** tycker att det är bäst när hon får lyssna när läraren pratar, men hon tycker att det är svårt att hänga med när det är genomgångar på tavlan, och hon säger att hon:

...har inte så lätt för när hon [läraren] skriver på tavlan...för då blir man...a...alla andra... ja de blir de...då hänger man nästa inte mä...för vissa kan ju dom grejerna...då säger dom...ja de blir de å de...å då hänger man inte mä å så... (Intervju 8: elev år 5).

Om läraren går igenom ett moment i matten så är det en del elever som kan direkt och som då ropar ut svaren så att de som är lite långsammare inte får någon chans. Det tycker hon är jobbigt, för hon tycker att det är pinsamt om läraren får ta om igen för att hon inte har förstått. Hon tycker bättre om när läraren står/sitter jämte henne och förklarar, kanske flera gånger, för då förstår hon bättre. Hon har sett att läraren kan förklara på olika sätt för olika elever, mest genom att hon repeterar flera gånger för dem som inte har förstått.

Hon berättar att hon kan påverka undervisningen genom att säga till om det är något speciellt som hon vill lära sig, för då kan hon få arbeta med det på "eget arbete". Hon tycker även att hon får arbeta i sin egen takt, och berättar om matten, där hon först arbetade tillsammans med en annan flicka, men när de var färdiga med den boken de höll på med, så fick de olika böcker. Den andra flickan hade lätt för matte och fick en svårare bok, medan hon själv fortsatte i en enklare i sin takt. De får även vara med i planeringen ibland, och då har de "brainstorming" så att alla får komma med sina förslag på vad de skall göra.

I **år 9** tycker **eleven** att det är bra när läraren målar upp bilder till det han berättar, för då kommer hon ihåg det lättare. Hon menar att hon kopplar ihop texter hon läser senare med de bilder han har ritat. Hon tycker hon lär sig bäst av att läsa och upprepa för sig själv, och hon tycker att det är bra att höra sig själv tala, för då fastnar det bättre inför proven. Hon berättar att läraren ofta upprepar samma sak flera gånger för att alla skall förstå, och ibland sätter han sig med vissa elever och hjälper dem extra, och hon tycker att "...det är väldigt bra att dom [lärarna] liksom anpassar sig till eleverna...hur de lär sig" (Intervju 9: Elev år 9).

Hon tycker att hon får lära sig i sin egen takt och att läraren anpassar undervisningen efter eleverna för att han känner dem och vet hur de fungerar. Hon berättar att han varierar undervisningen genom att de ibland har grupparbete, ibland enskilt och ibland arbetar de med några häften och har småförhör och sedan ett stort prov. Hon upplever det som positivt och hon säger: "...jag gillar hans sätt...han har goa arbetssätt" (Intervju 9: Elev år 9). Hon tycker att de, som elever, får vara med och planera undervisningen eftersom läraren frågar vad de tycker, och frågar hur de vill lägga upp vissa saker och vad de vill börja arbeta med nu med mera. Hon upplever att de får vara med och bestämma ganska mycket.

Eleven på ungdomsgymnasiet upplever att hon lär sig bäst när hon läser och sedan skriver om det hon har läst. Hon berättar att läraren mest föreläser och att de sedan har häften där de läser om det hon har föreläst om, men hon tycker att läraren ibland

...kanske pratar mer...hon pratar mer öppet å tar de som de kommer å så där...å de e lite svårt att hänga me på...men man får ju ändå en röd tråd igenom allting på så sätt... (Intervju 10: elev ungdomsgymnasiet).

Hon har inte sett om läraren lär olika elever på olika sätt, men hon tror att läraren hjälper elever individuellt eftersom hon själv upplever att hon kan gå och fråga om hon behöver hjälp. De får vara med och påverka om de skall ha prov eller om de skall göra inlämningsuppgifter istället, och hon menar att om hon går till läraren och säger hur hon vill ha det så är läraren villig att kompromissa och göra ändringar. Hon tycker inte att de får vara med och bestämma så mycket i innehållet av kursen, men de kan påverka hur de arbetar och i viss mån tempot, eftersom de kan komma överens med läraren om att lämna in uppgifter senare.

På **EU-projektet** har vi intervjuat två elever och vi kallar dem **elev 1** och **elev 2**. **Elev 1** tycker att hon lär sig bäst genom att lyssna på när läraren föreläser och hon säger:

Asså, ja tycker om å lyssna på nå'n som står å pratar längst fram, typ...många hatar de...ja tycker de e rätt okej, men de måste va nå ja e vaken om man säger så, för ibland, det måste va nå'n som e bra på å prata, åsså att man inte själv har sovit typ en timme natten innan eller nå't, för då blir det jättejobbigt (Intervju 11: elev 1 EU-projekt).

Efter att ha lyssnat på föreläsningar tycker hon det är bra när hon skriver själv och letar mer information i böcker och på Internet. När läraren först föreläser så tycker hon att hon, och vet vad hon skall lägga störst vikt vid. Hon tycker det är bäst när det är stor variation i undervisningen, och hon tycker att läraren varierar sig mycket i sin undervisning med föreläsningar, filmvisning, diskussioner och att hon ställer frågor, och även att arbetsuppgifterna är väldigt varierade. Hon vet inte om läraren lär ut på olika sätt, men om någon har frågor på lektionen, så svarar läraren till hela gruppen, men man kan även komma med frågor individuellt, och hon menar att det ser ju inte hon hur läraren gör då.

Elev 1 upplever att hon kan påverka undervisningen genom att gå och prata med läraren om innehåll, upplägg och tempo. Hon tycker att hon alltid kan få arbeta på sitt eget sätt bara hon

för en dialog med läraren om det först, och hon känner sig aldrig stressad eftersom hon får göra allt i sin egen takt. Hon känner att hon alltid har flera valmöjligheter, och att hon kan lägga upp planeringen av en kurs tillsammans med läraren eftersom de har en bra dialog.

Elev 2 säger att han har olika inlärningssätt beroende på vilket ämne det gäller:

När de gäller engelska...så e de i alla fall å prata...tror ja...som ger mest resultat för mig i alla fall...sen vet ja inte hur de andra funkar men...ääh...mä svenskan tycker ja att de ha funkat bra när hon har haft genomgångar...å vi får liksom skriva upp...å så säger hon va vi ska läsa...de funkar bra för mig (Intervju 12: elev 2 EU-projekt).

Han tycker om när läraren har föreläsning och han gör anteckningar om det som är viktigast, så att han vet vad han skall arbeta med sedan, men han säger att

...ja e ju ganska... ja gillar ju å veta kanske...exakt vad man måste kunna... kanske...ja vet inte...ibland kanske hon...kanske hon säger nå't å så vet man inte om man ska skriva upp det eller inte... (Intervju 12: Elev 2 EU-projekt).

Om man inte har förstått, har frågor eller vill ha extra hjälp så upplever han att det bara är att söka upp den aktuella läraren och få hjälp, för han känner att de alltid ställer upp och har tid att hjälpa till. Eftersom läraren hjälper eleverna individuellt så tycker han inte att han ser hur hon undervisar olika elever på olika sätt. Han berättar att han bara har gått kursen i några veckor ännu, så han vet inte riktigt hur det fungerar.

Han tycker att innehållet i kursen redan är bestämt av läraren, men att om han vill så kan han säkert ta en diskussion med läraren om det är något han skulle vilja ändra på. Hur han skall lära sig och hur lång tid det skall ta upplever han att han kan styra själv i relativt stor utsträckning. Han berättar att han går på alla schemalagda lektioner och sedan arbetar han ganska intensivt hemifrån.

Eleven på Komvux tycker att hon lär sig bäst när hon får stor variation av att läsa, lyssna och skriva. Hon märker att läraren förklarar på olika sätt för olika elever, och hon berättar att hon är

...utlänning...så språket...språkmässigt kan man säga måste hon använda en annan vokabulär eller en annan tonfall kanske...prata saktare eller använda lättare ord...men ja har bött så pass länge här i Sverige...men du märker även att hon tar hänsyn...å de finns vissa unga... ungdomar till exempel som kanske har också lite brist på språket, och de finns andra elever som

e ganska...väldigt kloka som går fram väldig fort...å hon behöver inte förklara så jättemycke, men hon finns alltid där...å de e de som e viktig... (Intervju 13: elev Komvux).

Hon upplever inte att hon kan påverka vad hon skall lära sig för det har läraren redan bestämt, men hon tycker däremot att hon kan styra hur hon lägger upp arbetet och i vilken ordning, och så upplever hon att hon får arbeta i sin egen takt. Hon anser att det är bra att de som vill och är väldigt duktiga kan arbeta fortare, medan de som är svagare kan ta allt i sitt eget tempo med lärarens handledning.

Sammanfattning

Alla elever verkar ha tänkt på, och har en klar bild över, vilket sätt som är det bästa för dem att lära sig på, och även om det oftast är ett sätt de föredrar, så förespråkar många av dem variation. När det finns variation i undervisningen anser de att de flesta eleverna får ut någonting av den, för då finns det något för alla. En elev (elev 2: EU-projektet) tycker att det är olika i olika ämnen, och påpekar att han i engelskan lär sig bäst när han får tala språket, men i svenskan är det bättre att lyssna. De två yngsta eleverna tycker båda att det är bäst att lyssna på lärare, och eleven i år 9 tycker om att få bilder att koppla till texterna. Det framkommer även att några av eleverna (elev 2 på EU-projektet och eleven på ungdomsgymnasiet) tycker att det är viktigt med struktur i föreläsningarna och de vill få poängterat för sig vad som är viktigast.

Alla eleverna upplever även att de får vara med och påverka undervisningen i mer eller mindre hög grad. De flesta anser att vad man skall lära sig redan är bestämt av läraren, men att de kan få vara med och påverka hur undervisningen skall läggas upp, och i viss mån även styra tempot. De elever som upplever att de får styra mest är eleverna från EU-projektet och även i viss mån Komvux-eleven. De anser att de får styra sitt tempo och upplägg, och EU-projektseleverna upplever att de även kan påverka innehållet.

Undervisningssituationen

Eleven i år 3 är lite osäker, men tycker att läraren mest planerar för och arbetar med helklass, men att hon anpassar efter individen genom att hon går runt i klassen och hjälper alla individuellt: "...jag tror Lisbeth håller på å hjälpa alla...liksom...om de e nå't man vill...så kommer man å frågar va de e å så hjälper hon..." (Intervju 7: elev år 3). Han upplever att det är lätt för den enskilde eleven att fråga om man behöver hjälp.

Eleven i år 5 har inte tänkt så mycket på hur läraren lägger upp undervisningen, men hon säger ”Det e nog för hela gruppen...ja tänker inte så mycke på hur hon gör faktiskt... (Intervju 8: elev år 5). Sedan går läraren runt i klassrummet och då hjälper hon till eller förklarar mer individuellt.

I **år 9** upplever **eleven** att läraren lägger upp arbetet för hela klassen och om det är någon som inte förstår så förklarar han ingen individuellt. Hon säger att

Alla e inte på samma stadie...så de e rätt svårt å lägga de efter varje prov så...men grupparbete e ju rätt bra fö då kan man ju liksom sätta dom som har de lite svårare...kan ju få en lite lättare uppgift...å dom som jobbar väldigt bra å duktigt kan ju få lite svårare (Intervju 9: Elev år 9).

Hon tycker att det är bra när man kan samarbeta på det sättet.

Enligt **eleven på ungdomsgymnasiet** så lägger läraren upp undervisningen i helklass genom att hon har en grovplanering för alla, har genomgångar på lektionerna och låter eleverna sitta i diskussionsgrupper. Sedan kan man alltid kompromissa med den grovplaneringen individuellt. Hon berättar att om man vill ha ett högre betyg så måste man göra extra enskilda arbeten, men annars får man gärna arbeta i grupp. Hon tycker att läraren anpassar undervisningen bra efter alla elever, eftersom hon varierar mycket, och man har även möjlighet att välj vilken nivå man vill ligga på.

På **EU-projektet** berättar **elev 1** att läraren har en planering som alla skall följa med föreläsningar, lektioner och uppgifter, men sedan går det alltid att göra individuella omprövningar av den planeringen. Hon anser att undervisningen är väl anpassad för varje enskild elev eftersom det är så stor variation på uppgifterna, och hon tycker att ”...förhoppningsvis finns det alltid nå’nting som passar varje mänska” (Intervju 11: Elev 1 EU-projekt).

Elev 2 på EU-projektet har i stort sett samma uppfattning som elev1. Han säger att ”...hon [läraren] kör allting för alla...” (Intervju 12: Elev 2 EU-projekt), och sedan arbetar man individuellt och kan fråga henne om man vill ha hjälp. Han upplever att det är upplagt så att om man bara vill lära sig någonting så kan man göra det här, för det finns variation på lektionerna och i uppgifterna.

Komvux-eleven upplever att arbetet mest är upplagt för individen och det är bara ibland som de arbetar i grupp eller har något gemensamt. De har vissa diskussionsforum som måste vara i grupp, men hon upplever dem som något mycket positivt. Hon tycker att undervisningen är mycket bra anpassad för individen, för man arbetar mest individuellt och får god handledning av läraren, och hon tycker att alla verkar trivas bra med det arbetssättet.

När de gäller svenskan e de väldig enskild arbete...ja märker att var å en har sin egen takt... ja märker att de funkar bra för var å en...alla trivs för att...å till och med nåra sitter här ute till exempel å nåra där inne... (Intervju 13: Elev Komvux).

Sammanfattning

Alla elever förutom Komvux-eleven tycker att undervisningen först och främst är planerad för hela klassen/gruppen, men de upplever att lärarna sedan ser till individen, genom att i grundskolan gå runt och hjälpa till individuellt och genom att på gymnasienivå göra mer individuella planeringar. De yngre eleverna har inte alltid tänkt på, eller känner sig lite osäkra på, hur läraren planerar och lägger upp undervisningen. De äldre eleverna (gymnasienivå) anser att de i kommunikation med läraren kan få undervisningen mer anpassad till dem som individer. Komvux-eleven upplever att undervisningen utgår, som tidigare nämnt, från individen och att man bara ibland har planerat för hela gruppen eller mindre grupper av elever.

Jämförelse av lärar- och elevintervjuer

Individanpassning/inlärningsstilar

Vi har inte frågat eleverna om vad individanpassning innebär för dem eftersom det är ett begrepp som man som elev i regel inte är så förtrogen med. Många av lärarna anser att individanpassning innebär att ta hänsyn till inlärningsstilar, låta eleverna påverka undervisningen och att variera undervisningen, och eleverna har fått svara på frågor om det.

I **år 3** har eleven sett att läraren förklarar på olika sätt för olika elever, och det är precis vad läraren själv beskriver att hon gör, eftersom hon ser att eleverna har olika inlärningsstilar. Läraren berättar att många har svårt för att ta emot muntliga instruktioner, men eleven i fråga tycker bäst om när han får lyssna på när läraren förklarar. De är båda överrens om att eleverna kan påverka undervisningen till viss del. När det gäller tid/tempo har inte eleven och läraren

samma uppfattning, då läraren ser att vissa mål skall ha uppnåtts i vissa år medan eleven ser mer kortsiktigt på vad han skall hinna under veckan.

Eleven i **år 5** tycker om att lyssna på lärarens instruktioner och då helst om läraren står/sitter bredvid, men även här har läraren uttryckt att många elever har svårt för att ta emot muntliga instruktioner. Läraren försöker ta hänsyn till elevernas olika inlärningsstilar, och hon gör det genom att förklara på flera olika sätt. Eleven har inte upplevt att hon förklarar på olika sätt, men hon ser att läraren förklarar flera gånger för de elever som inte förstår. Då det gäller planeringen och elevernas påverkan på denna har eleven och läraren samma upplevelse, då läraren säger att hon tar det till diskussion med eleverna, och eleven berättar att de får ha ”brainstorming” då de får komma med förslag. Läraren anser att eleverna skall få arbeta i sin egen takt, även om hon vet att de måste nå upp till vissa mål i vissa år, och eleven upplever att hon får det.

Läraren och eleven i **år 9** har mycket lika upplevelser, och båda talar om vikten av en god relation, för att kunna tillgodose varje elevs individuella behov. Läraren berättar att individanpassning för honom är att variera sig så mycket att det finns något för alla, och eleven berättar att hon tycker om när undervisningen är varierad. Eleven är klar över hur hon lär sig på bästa sätt, men hon tycker det är bra att läraren har stor variation i undervisningen. När det gäller planeringen av undervisningen upplever eleven att hon kan vara med och påverka upplägg och arbetsordning, och även det är precis vad läraren anser. Han ser inte tempot som något bekymmer, och eleven tycker att hon får arbeta i sin egen takt.

Läraren på **ungdomsgymnasiet** anser att individanpassning är när eleverna får arbeta i sin egen takt och får vara med och påverka planeringen av undervisningen, men hon upplever inte att hon kan göra det i stor utsträckning som hon skulle vilja på grund av t.ex. tidspressen. Eleven upplever att hon kan påverka då det gäller inlämningar och examinationsformen, men hon upplever inte att hon kan påverka innehållet i kursen, och hon ser det som att hon har ett gott inflytande över sitt lärande. Det är därför intressant att läraren upplever att hon inte ger så stort inflytande till eleverna, och att hon säger att en del elever inte förstår att de faktiskt får vara med och tycka.

Läraren på **EU-projektet** anser att individanpassning är när eleverna får styra sitt eget tempo, arbetssätt och i viss mån kursens innehåll. Båda eleverna upplever att de kan göra detta, dock

upplever elev 1 att hon kan styra mer än vad elev 2 upplever att han kan göra, men han tror att han kan ta det till diskussion med läraren. Denna skillnad kan bero på att han gått kursen under en relativt kort tid, medan elev 1 har gått den längre, för läraren talar om vikten av att lära känna eleven för att kunna individanpassa undervisningen och göra personliga planeringar tillsammans med eleverna. Elev 1 upplever att hon kan få arbeta på sitt eget sätt och att hon har en bra dialog med läraren.

På **Komvux-skolan** har läraren och eleven liknande upplevelser av undervisningen. Läraren anser att individanpassning är när eleven kan påverka sitt tempo och arbetsordningen, men menar att innehållet är bestämt på förhand av henne själv och av kursplanen. Eleven upplever att det är läraren som bestämmer vad de skall lära sig och hinna med under kursen. Eleven har sett att läraren lär ut på olika sätt till olika elever, och läraren säger själv att hon till och med kan låta innehållet variera lite beroende på vilken nivå eleven ligger på. Läraren försöker ha stor variation i uppgifterna så att alla kan hitta något de bra på, och eleven tycker om att det är variation.

Undervisning och planering

Då det gäller om lärare utgår från gruppen eller individen i planeringen av undervisningen har elever och lärare samma bild i alla stadier och utbildningar. Alla lärare planerar för hela gruppen först, och går sedan ner på individnivå, förutom Komvux-läraren som planerar utifrån individen först. Hon har bara vissa moment i undervisningen som utförs i grupp. Lärarna på gymnasienivå ser att de kan frångå den grovplanering man gör för hela gruppen och göra mer individuella planeringar, och speciellt läraren på EU-projektet lägger stor vikt vid att göra det tillsammans med eleverna när hon har etablerat en relation till dem. Eleverna på gymnasienivå upplever att de i via dialog med läraren kan påverka den egna lärprocessen och få den mer individanpassad.

Upplevs undervisningssituationen på samma sätt av lärare och elever?

Vi har även ställt frågan om eleverna respektive lärarna tror att undervisningen upplevs på samma sätt av lärarna respektive eleverna, och svaren på den frågan tycker vi är intressanta att ta med i vår jämförelse. Läraren i **år 3** kommenterade det väldigt kort genom att säga "...nä, ja tror inte att eleverna uppfattar undervisningen på samma sätt som ja" (Intervju1: Lärare år 3). Hennes elev säger att han inte riktigt vet men "...ja tror inte de..." (Intervju 7: Elev år 3).

Läraren i **år 5** säger på frågan:

Nä...absolut inte...de får ju dom komma med i sin utvärdering, som ja ber om ibland, på mej...å då kan de va de här att de e stressat...dom fattar ingenting...å de har ju att göra med förförståelsen.” Hon berättar om när något är svår att förklara för eleverna: ”man kommer till dom svårigheterna då de inte går å förklara...så de tror ja dom uppfattar som...fasen...då e ja en riktig dålig pedagog som inte kan förklara de...så e de mycket i lärandet...de går inte å förklara...de e nå'n som har hittat på de...de bara e så. De e en stor utmaning som ja ser de va...(Intervju 2: Lärare år 5).

Hennes elev tror däremot att de upplever det på samma sätt.

Läraren i **år 9** anser att de inte kan uppleva det på samma sätt eftersom han älskar sitt ämne och det gör i regel inte eleverna. Han tycker även att nivån han undervisar på är ganska basal, medan hans elever oftast tycker att det är ganska svårt. Hans elev svar så här på frågan:

Ja vet inte riktigt fö iblan kan jag uppleva att det är väldigt tjötigt å jobbigt så...men vissa har ju den förmågan att koppla bort...liksom...tillvaron...å inte höra allt ljud...å så här...ja jobbar väldigt bra när de e tyst å så här...men då kan ju till å med läraren sitta å prata med elever å så...när man själv vill ha lugn och ro...ja tror inte att de upplever precis samma...till exempel i matte...så fattar hon liksom...å så kan kanske jag inte förstår...då vet hon inte... kanske...hur hon skall tänka så att jag ska få in det på ett bra sätt...liksom...de e lite svårt å förklara (Intervju 9: Elev år 9).

Så även om de tar upp olika saker så är de överens om att de upplever undervisningssituationen olika, och eleven tar även upp en annan lärare, som ibland har svårt att förklara så att eleven förstår.

Läraren på **ungdomsgymnasiet** tror inte att eleverna upplever undervisningssituationen på samma sätt, hon säger:

Absolut inte...eleven utgår väldigt mycket utifrån sej själv, utifrån sina föruts...eller, ja, där man befinner sej, å ser inte helheten eller sin roll i gruppen eller vise versa... (Intervju 4: Lärare ungdomsgymnasiet).

Hennes elev är lite osäker: ”...ja vet int... alltså ja tar de mer att ja måste hänga mä...å ja vill gärna ha de att man pratar om en grej i taget så där...” (Intervju 10: Elev ungdomsgymnasiet). Så, lärarens tanke om att eleverna utgår ifrån sig själva i hög grad stämmer med det som eleven säger.

Läraren på **EU-projektet** tror att upplevelserna stämmer överens:

Ja hoppas de...äh... men sen kan ja inte helt garantera...att dom tycker de...äh...givetvis så...dom som läser individuellt för mig...de skulle förvåna mig om dom inte säger att dom får va mä å planera va...för dom...där lägger dom ju upp sin egen kurs (Intervju 5: Lärare EU-projekt).

Hennes **elev 1** säger först att

De har ju ja ingen aning om...för ja vet ju inte hur dom tänker, men ja antar väl att ja inte är helt ute å cyklar... , [men efter lite funderande tillägger hon]...jag tror att vi borde väl ändå ha samma uppfattning...fö på det sättet som dom jobbar allihopa, så verkar de som att dom vill ha en öppen diskussion...att man ska kunna påverka själv...å det känner ja att jag kan, så att jag antar att vi har samma tanke... (Intervju 11: Elev 1 EU-projekt).

Elev 2 säger: "Ja...de tror ja, i alla fall [...] alla som vill lära sig nå'nting, å vill läsa, dom... så tror ja att de e perfekt...då e detta perfekt..." (Intervju 12: Elev EU-projekt). EU-projektläraren och hennes elever verkar vara överens om att de upplever undervisningssituationen på samma sätt.

Läraren på **Komvux** menar att det beror på elevernas ålder om de upplever undervisningssituationen på samma sätt och hon förklarar att

...dom som e lite äldre å kommer in i sättet att arbeta å studera självständigt inom vissa ramar...dom tycker att de e väldigt bra upplagt...de vet ja...för dom säger att de e så väldigt bra å ha checklistan...fö dom vet precis i...var dom e i kursen och dom vet vad dom har gjort å va dom har framför sig...men om de e unga som inte alls e vana vid den sortens självständiga arbete...utan sitter å väntar på att nå'n ska gå igenom...å att dom ska få läxa varje da... (Intervju 6: Lärare Komvux).

Hennes elev (som kan räknas bland de "äldre" eleverna) säger att hon tror att läraren upplever det likadant som hon gör:

Ja...ja tycker de...de ser ut så...att hon njuter av de jobbet hon gör... för att man ser att hon är alltid glad å väldigt positiv å väldigt engagerad i varje elev...kommer ja inte till henne så kommer hon till mig å så frågar mig...e de nå'nting du behöver som du inte förstår... (Intervju 13: Elev Komvux).

Eftersom eleven till de lite "äldre" eleverna så kan man säga att läraren och eleven är överens.

Det är egentligen bara EU-projektläraren och i viss mån Komvux- läraren som tror att de och deras elever har samma upplevelse av undervisningssituationen. Deras elever tror också att de har samma uppfattning, och då i synnerhet eleverna från EU-projektet. De övriga lärarna tror inte att så är fallet, och till stor del stämmer deras tankar med vad eleverna uttrycker, förutom eleven i år 5 som tror att hon och hennes lärare upplever det på samma sätt.

7. Diskussion

Att välja att göra en kvalitativ undersökning med intervjuer var ett givet val eftersom vi ville få svar på individens upplevelser i olika frågor, och det har givit oss svar på de frågeställningar vi hade valt för att kunna besvara syftet med vår undersökning.

Vi har fått svar på vad lärare anser att individanpassning innebär och svaren varierar något som framkom i resultatet. Det var dock intressant att få reda på att alla lärarna hade funderat kring begreppet i mer eller mindre hög grad. Lärarna i de yngre åren menar att det är att individanpassa när man kan tillgodose de olika inlärningsstilarna. De övriga lärarna verkar hålla med om detta, men Komvux-, EU-projekts-, och ungdomsgymnasielärarna menar att det även innebär att eleverna får ha mer eller mindre stort inflytande över sin inläring. Läraren i år 9 talar om att variera innehåll och undervisningssätt för att på så sätt nå de flesta, och även en del av de övriga håller med om att variationen är av stor vikt. Ingen kan säga vad som är rätt eller fel, utan resultatet visar bara på de olika individernas upplevelse av individanpassningen.

Flera av lärarna och även några elever i våra intervjuer har uttryckt att variation är bra, för då finns det något för alla. I vårt arbete med annan forskning inom området har vi förstått att variation är något som uppskattas högt av elever. En undersökning resulterade i att det är variation i kombination med inlärningsstilen som är avgörande, och att eleven lär sig även när deras personliga inlärningsstil inte tillämpas om man varierar undervisningen (Holmquist, Kassfeldts 2003). Om man som lärare varierar undervisningen så att man stimulerar Gardners intelligenser så kan man nå alla elever (Boström, Wallenberg 2001). Därför har de lärare som har stor variation i sin undervisning inte helt fel när de säger att det då finns något för alla.

Hur arbetar då lärarna med individanpassning? Det varierar från lärare till lärare, men alla försöker arbeta utefter vad de anser att begreppet innebär. I de lägre åldrarna verkar lärarna mest arbeta med individanpassning genom att gå runt och hjälpa eleverna individuellt i klassrummet. De hjälper då till genom att förklara extra tydligt och använda hjälpmedel eller lättare material för de elever som behöver det. De arbetar även med teateruppsättningar och musik för att variera och befästa kunskaper.

Lärarna vill låta eleverna arbeta i sin egen takt, men det är svårt på grund av mål som skall uppnås. De uttrycker att det oroar dem, för även om de vill låta eleverna utvecklas i sin egen takt så är de medvetna om att de skall ha nått vissa mål i till exempel år 2 och 5. Det är tydligt att den kognitiva teorin fortfarande har ett stort inflytande både i grund- och gymnasieskolan, bland annat genom att det fortfarande finns mål i form av till exempel nationella prov som måste uppnås i vissa åldrar.

Läraren i år 9 arbetar, som tidigare nämnt, mycket med variation för att individanpassa. Han använder sig av estetiska uttrycksformer då eleverna får dramatisera till exempel franska revolutionen. När eleverna har fått arbeta med kroppen då befästs kunskaperna och läraren upplever att eleverna kommer ihåg informationen bättre. Han använder sig av bilder och målar på tavlan, vilket eleven uppskattade mycket, då det hjälpte henne senare när hon läste tillhörande text. Han arbetar även med föreläsningar, grupparbeten och enskilt arbete.

För lärarna på de olika gymnasieskolorna är det viktigt att arbeta med individuella planeringar för att man skall kalla det att arbeta individanpassat, och de uttrycker alla att de tycker att individanpassning har med elevinflytande att göra. De anser att elever borde få vara med och påverka planering, inlärningsätt och tempo, men det är bara på EU-projektet och i viss mån på Komvux som lärarna kan arbeta så fullt ut. Lärare i andra undersökningar har också uttryckt att de tycker att det är viktigt med lyhördhet för elevers olika inlärningsätt, att eleverna skall vara aktiva i läroprocessen och att det behöver finnas gott om tid för att det skall fungera (Scherp, Scherp 2002). Det är så lärarna på Komvux och EU-projektet ser på sin undervisning och samspelet med eleverna. Det är viktigt att ha tid för eleverna och se dem och deras individuella behov.

Både lärare och elever beskriver att det är viktigt att ha en relation och en bra dialog för att individanpassningen skall fungera på ett tillfredställande sätt. I det sociokulturella perspektivet på undervisning man menar att man lär i samspel med varandra. Lärarna uttrycker att det är först när de känner eleverna som de kan se deras styrkor och svagheter som de kan tillgodose deras individuella behov. Det är just samspel och kommunikation som bör stå i fokus. När man har skapat detta samspel mellan lärare och elev, och även mellan elever så kan eleverna känna sig så mycket tryggare i sin utbildningssituation (Dysthe 2003).

Speciellt de elever som får vara med och planera mycket av sitt eget skolarbete upplever att undervisningen anpassas mycket bra efter deras sätt att lära sig, men det är ju inte så förvånansvärt eftersom de har fått bestämma mycket själva i samarbete med sina lärare. Även de som inte är så delaktiga i planeringen upplever att det ändå anpassas ganska bra, speciellt om de har en god relation och en bra dialog med läraren. Alla elever var helt på det klara med vilket inlärningssätt de trivs bäst med. Till och med de yngre barnen hade svar på den frågan, och det tycker vi är mycket intressant och glädjande, eftersom det kan vara till oerhört stor hjälp för dem under deras fortsatta skolgång.

Howard Gardners sju intelligenser blir ganska fort synliga i vår undersökning eftersom vissa av intervjufrågorna berör olika inlärningssätt/stilar. Även om alla lärarna är medvetna om att människor lär sig på olika sätt, så känner ingen av de intervjuade till alla de olika begreppen fullt ut, eller har kunskaper att använda dem som redskap i undervisningen. Man vet bara att individer lär sig på olika sätt, och då tänker man främst på att en del är bra på att läsa, lyssna, skriva eller prata, och så försöker man som lärare tillgodose eleverna utefter det. Enligt Boström/Wallenberg är det mycket viktigt att vi som lärare känner till och anpassar undervisningen till varje elevs inlärningsstil för då kan alla elever utvecklas.

Avslutande diskussion

Vi ville göra vår undersökning för att få en förståelse för hur lärare och elever ser på individanpassning och arbetar med det, och vi har lagt märke till att Komvux- och EU-projektseleverna ofta är mer i samklang med sina lärare än de yngre eleverna. Vi funderar kring om det kan bero på att man uppnår en större mognad ju äldre man blir, och att lärarna därför låter eleverna ta mer ansvar för sitt eget lärande. Man kanske även har lättare att kommunicera med sin lärare på ett mer utvecklat plan än de yngre eleverna har. När man som barn börjar skolan så skolas man in i ett rådande system som av tradition är lärarstyrt, och eleverna upplever kanske att de har inflytande fast läraren bestämmer vad, hur och hur fort de skall lära sig.

Vår undersökning har resulterat i att vi fått en bra inblick i hur lärare och elever upplever sin livsvärld (skolan), och det har hjälpt oss att börja tänka mer på hur vi själva ser på individanpassning, elevinflytande och elevers olika inlärningsstilar. Vi har insett att vi kanske

inte har varit fullt ut medvetna om de olika inlärningsstilarna och de redskap som kan underlätta den individanpassade undervisningen.

Förslag till vidare forskning

Eftersom man alltid blir tvungen att göra avgränsningar och begränsa sin nyfikenhet när man gör undersökningar av det här slaget, så har vi några förslag på vidare forskning som skulle kunna vara av intresse. Vi har varit väldigt intresserade av att se på om det finns stora skillnader i individanpassning beroende av vilken ålder eleverna har, och det var ett av de områden vi fick välja bort. Vi blev även nyfikna på hur individanpassningen skulle se ut om man till exempel undersöker och jämför olika Komvux-skolor (eller ungdomsgymnasium eller grundskolor), eftersom vi av vår tidigare erfarenhet i skolvärlden förstått på elevers berättelser att det ser lite olika ut. Vi var även, i början av vårt arbete, inne på hur det skulle se ut om man gjorde undersökningen på olika typer av skolor, till exempel om man jämför vanliga kommunala skolor med friskolor med olika typer av inriktningar (musik, konst eller någon sport).

Referenser/Litteraturlista

- Boström, Lena/Wallenberg, Hans. (2001): *Inläring på elevernas villkor – inlärningsstilar i klassrummet. En ny pedagogik för skolan*. Jönköping: Brain Books
- Dysthe, Olga. (2001): *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Gardner, Howard. (1994): *De sju intelligenserna*. Jönköping: Brain Books
- Holmquist, Ulrika/ Kassfeldt, Anna. (2003): *Variera mera! Hur ett individanpassat arbetssätt påverkar elevens lärande*. Luleå: Pedagogutbildarna. Luleå tekniska universitet
- Ifrig, Ulrika/Svanberg, Emma. (2003): *Elevinflytande: påverkar det elevernas lärande och motivation?* Luleå: Pedagogutbildarna. Luleå tekniska universitet
- Kjellgren, Richard/Ulin, Lars. (2001): *Individualiserat lärande med två lärare i klassrummet: en attitydundersökning*. Luleå: Pedagogutbildarna. Luleå tekniska universitet
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Levander, Martin. (1998): *Psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur
- Läraryrket. (2001) *Lärarens handbok*. Solna: Tryckindustri Information
- Scherp, Hans-Åke/Scherp, Gun-Britt. (2002): *Elevernas lärmiljö. Lärares undervisning och elevers lärande*. Karlstads universitet.
- Selberg, Gunvor. (2001): *Främja elevers lärande genom elevinflytande*. Lund: Studentlitteratur
- Svedberg, Lars/Zaar, Monica. (2003): *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber
- Säljö, Roger. (2000): *Lärande i praktiken: Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma

Bilaga 1

Intervjufrågor till eleverna

1. Kan du berätta för mig vad du lär dig på lektionerna?
2. Har du tänkt någonting på hur du lär dig? Hur tycker du att du lär dig bäst?
Genom att lyssna, tala, rörelse m.m.?
3. Hur gör lärarna när de lär er?
4. Har du lagt märke till om läraren förklarar på olika sätt för olika elever?
5. Hur gör du om du själv vill vara med och påverka: a) vad du skall lära dig?
b) hur skall lära dig?
c) hur fort du skall lära dig?
6. Tycker du att du får lära dig i din egen takt? Kan du berätta hur ni arbetar?
7. Hur får du som elev vara med och påverka planeringen av undervisningen?
8. Kan du berätta hur lärarna lägger upp sin undervisning för er: a) som grupp (klass)?
b) som individer?
9. Hur tycker du att undervisningen anpassas för varje elev i gruppen/klassen?
(Om du inte tycker att undervisningen anpassas för varje individ, kan du berätta varför du tycker så?)
10. Tror du att din/dina lärare upplever undervisningssituationen på samma sätt som du gör?
Varför?
Varför inte?

Bilaga 2

Intervjufrågorna till lärarna

1. Det står i *Läroplanen* att (för Tinas intervjuer):

”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet. [...] Undervisningen skall anpassas till vare elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. [...] Det finns olika vägar att nå målen. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. [...] Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper.” (Lpo 94: 5-7)

(för Karins intervjuer):

”Undervisningen skall anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov. [...] Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Det finns också olika vägar att nå målen. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig göras lika för alla. [...] De demokratiska principerna att kunna påverka, vara delaktig och ta ansvar skall omfatta alla elever. Elevernas ansvar för att planera och genomföra sina studier samt deras inflytande på såväl innehåll som former skall vara viktiga principer i utbildningen. Enligt skollagen åligger det alla som arbetar i skolan att verka för demokratiska arbetsformer (1 kap. 2 och 9 §§).” (*Lärarens handbok*, 2001: 38, 46)

Kan du berätta för mig vad du tänker kring detta, att elever har olika förutsättningar, att det finns flera vägar att nå målen, och att undervisningen aldrig kan göras lika för alla?

2. Tycker du dig ha märkt att elever lär sig på olika sätt?

Hur då?

Kan du ge exempel?

3. På vilket sätt hanterar du det om du märker att dina elever har olika inlärningsstilar/sätt att lära sig?

Hur kan man som lärare ta extra hänsyn till det?

4. Hur gör du för att låta eleverna få vara med och påverka: a) vad de skall lära sig?
b) hur skall de lära sig?
c) hur fort de skall lära sig?

5. På vilket sätt kan du låta eleverna få lära sig i sin egen takt?

6. Tycker du att eleverna kan vara med och påverka planeringen av undervisningen?

Kan du berätta hur?

Varför inte?

7. Utgår du i första hand från gruppen eller individen när du planerar/lägger upp din undervisning?

8. Hur gör du när du planerar för a) hela gruppen/klassen?

b) individen?

9. Tror du att dina elever upplever undervisningssituationen på samma sätt som du gör?

Varför?

Varför inte?

Högskolan i Trollhättan / Uddevalla
Institutionen för individ och samhälle
Box 1236
462 28 Vänersborg
Tel 0521 - 26 40 00 Fax 0521 – 26 40 99
www.htu.se

